

Základy biostatistiky

(MD710P09)

ak. rok 2008/2009

Karel Zvára

karel.zvara@mff.cuni.cz

<http://www.karlin.mff.cuni.cz/~zvara>

katedra pravděpodobnosti a matematické statistiky MFF UK

(naposledy upraveno 24. března 2009)

kritické hodnoty normálního a Studentova t -rozdělení

[Student distribution]

- ▶ **normální rozdělení** $N(0, 1)$ [qnorm(1-alpha)]

$$Z \sim N(0, 1) : P(Z > z(\alpha)) = \alpha$$

ze symetrie platí $P(|Z| > z(\alpha/2)) = \alpha$

- ▶ **Studentovo t -rozdělení** t_k
(podobné normálnímu, protože místo σ používá jeho odhad, má větší rozptyl)

$$T \sim t_k : P(|T| > t_k(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ jsou to spíše kritické hodnoty $|T|$ [qt(1-alpha/2,k)]

kritické hodnoty normálního a Studentova t -rozdělení

[Student distribution]

- ▶ **normální rozdělení** $N(0, 1)$ [qnorm(1-alpha)]

$$Z \sim N(0, 1) : P(Z > z(\alpha)) = \alpha$$

ze symetrie platí $P(|Z| > z(\alpha/2)) = \alpha$

- ▶ **Studentovo t -rozdělení** t_k
(podobné normálnímu, protože místo σ používá jeho odhad, má větší rozptyl)

$$T \sim t_k : P(|T| > t_k(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ jsou to spíše kritické hodnoty $|T|$ [qt(1-alpha/2,k)]

kritické hodnoty normálního a Studentova t -rozdělení

[Student distribution]

- ▶ **normální rozdělení** $N(0, 1)$ [qnorm(1-alpha)]

$$Z \sim N(0, 1) : P(Z > z(\alpha)) = \alpha$$

ze symetrie platí $P(|Z| > z(\alpha/2)) = \alpha$

- ▶ **Studentovo t -rozdělení** t_k
(podobné normálnímu, protože místo σ používá jeho odhad, má větší rozptyl)

$$T \sim t_k : P(|T| > t_k(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ jsou to spíše kritické hodnoty $|T|$ [qt(1-alpha/2,k)]

některé kritické hodnoty

α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

některé kritické hodnoty

α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

některé kritické hodnoty

α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

některé kritické hodnoty

α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

některé kritické hodnoty

α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

některé kritické hodnoty

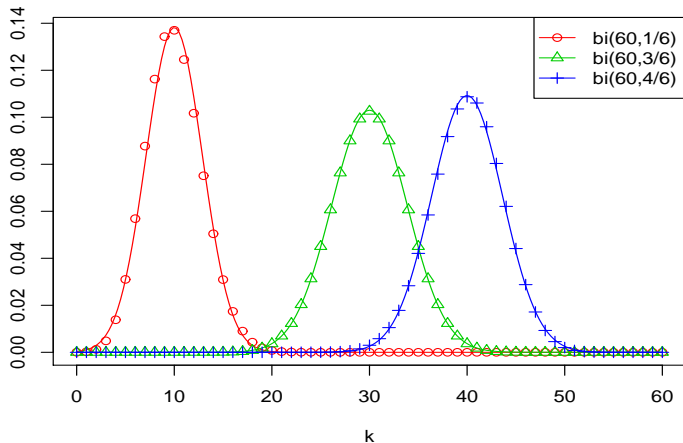
α	0,50	0,25	0,10	0,05	0,01
$z(\alpha/2)$	0,674	1,150	1,645	1,960	2,576
$t_{100}(\alpha)$	0,677	1,157	1,660	1,984	2,626
$t_{20}(\alpha)$	0,687	1,185	1,725	2,086	2,845
$t_5(\alpha)$	0,727	1,301	2,015	2,571	4,032

- ▶ $T \sim t_k$ má jediný parametr k (počet stupňů volnosti)
- ▶ s rostoucím k se chování blíží normálnímu rozdělení
- ▶ pro $Z \sim N(0, 1)$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,960; 1,960)$
- ▶ pro $T \sim t_5$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,571; 2,571)$
- ▶ pro $T \sim t_{20}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-2,086; 2,086)$
- ▶ pro $T \sim t_{100}$ je 95 % hodnot v intervalu $(-1,984; 1,984)$

aproximace binomického rozdělení normálním

se stejnou střední hodnotou a stejným rozptylem

rozdělení $bi(n, \pi)$ lze aproximovat pomocí $N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ Fisherovo F -rozdělení $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ rozdělení chí-kvadrát χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$

- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$

- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

další rozdělení související s normálním

[F-distribution, chi-square distribution]

- ▶ V má rozdělení (musí být $P(V > 0) = 1$!!)

logaritmicko-normální, platí-li $\ln V \sim N(\mu, \sigma^2)$

- ▶ **Fisherovo F -rozdělení** $F_{k,m}$ [qf(1-alpha,k,m)]

$$F \sim F_{k,m} : P(F > F_{k,m}(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ **rozdělení chí-kvadrát** χ_k^2 [qchisq(1-alpha,k)]

$$X^2 \sim \chi_k^2 : P(X^2 > \chi_k^2(\alpha)) = \alpha$$

- ▶ speciálně platí:

- ▶ $\chi_1^2(0,05) = 3,841 = 1,960^2$
- ▶ $\chi_1^2(\alpha) = z(\alpha/2)^2$
- ▶ $F_{1,m}(\alpha) = (t_m(\alpha))^2$

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

populace a výběr

[population, (random) sample, representative, parameter, statistics, estimator]

- ▶ **populace (základní soubor)** soubor jednotek, o jejichž hromadných vlastnostech chceme vypovídat (všechny možné výsledky pokusu, všichni hoši zvoleného věku, všichni čolci v rybníčku) $\Rightarrow$ rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **výběr** náhodně vybraná vyšetřovaná část populace (vzorek)
- ▶ **reprezentativní výběr** obráží poměry v populaci (nutná vlastnost výběru, aby mohl vypovídat o populaci)
- ▶ **náhodný výběr** nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením (model pro měření na výběru)
- ▶ **parametr** neznámé číslo popisující nějakou **vlastnost** populace, charakteristika rozdělení náhodné veličiny
- ▶ **statistika** funkce náhodného výběru (pozorování)
- ▶ **odhad** statistika použitá k odhadu parametru

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ **nestranným** odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

výběrový průměr

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

výběrový průměr

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným odhadem** [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ **nestranným odhadem** populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ nestranným odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

výběrový průměr

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

výběrový průměr

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ nestranným odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

výběrový průměr

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [**unbiased estimator**] parametru μ
- ▶ nestranným odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

výběrový průměr

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ nestranným odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

průměr z náhodného výběru

- ▶ $X_1, \dots, X_n$ **nezávislé**, stejné rozdělení
 $\mu_{X_i} = E X_i = \mu$ (stejná střední hodnota)
 $\sigma_{X_i}^2 = \text{var } X_i = \sigma^2$ (stejný rozptyl)

náhodný výběr
populační průměr
populační rozptyl

- ▶ $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

výběrový průměr

- ▶ $\mu_{\bar{X}} = E \bar{X} = \mu$

- ▶ výběrový průměr $\bar{X}$ je opět náhodná veličina
- ▶ je **nestranným** odhadem [unbiased estimator] parametru μ
- ▶ nestranným odhadem populačního průměru (střední hodnoty)
- ▶ když pořizujeme výběry opakovaně, průměry kolísají kolem skutečné hodnoty populačního průměru

rozptyl průměru z náhodného výběru

$$\sigma_{\bar{X}}^2 = \text{var} \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{\sigma^2}{n} = \left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right)^2 = (\text{S.E.}(\bar{X}))^2$$

- ▶ $\text{S.E.}(\bar{X}) = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ – **střední chyba průměru**

[standard error of mean]

- ▶ variabilita průměrů (měřená rozptylem) z výběrů rozsahu n je n -krát menší, než variabilita jednotlivých pozorování σ^2
- ▶ střední chyba průměru je $\sqrt{n}$ -krát menší než σ
- ▶ čím jsou rozsahy výběru větší, tím méně výběrové průměry kolísají (kolem populačního průměru)
- ▶ speciálně pro normální rozdělení $X_i \sim N(\mu, \sigma^2)$ nezávislé:

$$\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n) \Rightarrow Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

(všimněte si závislosti na n)

rozptyl průměru z náhodného výběru

$$\sigma_{\bar{X}}^2 = \text{var} \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{\sigma^2}{n} = \left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right)^2 = (\text{S.E.}(\bar{X}))^2$$

- ▶ $\text{S.E.}(\bar{X}) = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ – **střední chyba průměru** [standard error of mean]
- ▶ variabilita průměrů (měřená rozptylem) z výběrů rozsahu n je n -krát menší, než variabilita jednotlivých pozorování σ^2
- ▶ střední chyba průměru je $\sqrt{n}$ -krát menší než σ
- ▶ čím jsou rozsahy výběru větší, tím méně výběrové průměry kolísají (kolem populačního průměru)
- ▶ speciálně pro normální rozdělení $X_i \sim N(\mu, \sigma^2)$ nezávislé:

$$\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n) \Rightarrow Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

(všimněte si závislosti na n)

rozptyl průměru z náhodného výběru

$$\sigma_{\bar{X}}^2 = \text{var} \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{\sigma^2}{n} = \left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right)^2 = (\text{S.E.}(\bar{X}))^2$$

- ▶ $\text{S.E.}(\bar{X}) = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ – **střední chyba průměru** [standard error of mean]
- ▶ variabilita průměrů (měřená rozptylem) z výběrů rozsahu n je n -krát menší, než variabilita jednotlivých pozorování σ^2
- ▶ střední chyba průměru je $\sqrt{n}$ -krát menší než σ
- ▶ čím jsou rozsahy výběru větší, tím méně výběrové průměry kolísají (kolem populačního průměru)
- ▶ speciálně pro normální rozdělení $X_i \sim N(\mu, \sigma^2)$ nezávislé:

$$\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n) \Rightarrow Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

(všimněte si závislosti na n)

rozptyl průměru z náhodného výběru

$$\sigma_{\bar{X}}^2 = \text{var} \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{\sigma^2}{n} = \left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right)^2 = (\text{S.E.}(\bar{X}))^2$$

- ▶ $\text{S.E.}(\bar{X}) = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ – **střední chyba průměru** [standard error of mean]
- ▶ variabilita průměrů (měřená rozptylem) z výběrů rozsahu n je n -krát menší, než variabilita jednotlivých pozorování σ^2
- ▶ střední chyba průměru je $\sqrt{n}$ -krát menší než σ
- ▶ čím jsou rozsahy výběru větší, tím méně výběrové průměry kolísají (kolem populačního průměru)
- ▶ speciálně pro normální rozdělení $X_i \sim N(\mu, \sigma^2)$ nezávislé:

$$\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n) \Rightarrow Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

(všimněte si závislosti na n)

rozptyl průměru z náhodného výběru

$$\sigma_{\bar{X}}^2 = \text{var} \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i \right) = \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n \text{var} X_i = \frac{\sigma^2}{n} = \left(\frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right)^2 = (\text{S.E.}(\bar{X}))^2$$

- ▶ $\text{S.E.}(\bar{X}) = \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$ – **střední chyba průměru** [standard error of mean]
- ▶ variabilita průměrů (měřená rozptylem) z výběrů rozsahu n je n -krát menší, než variabilita jednotlivých pozorování σ^2
- ▶ střední chyba průměru je $\sqrt{n}$ -krát menší než σ
- ▶ čím jsou rozsahy výběru větší, tím méně výběrové průměry kolísají (kolem populačního průměru)
- ▶ speciálně pro normální rozdělení $X_i \sim N(\mu, \sigma^2)$ nezávislé:

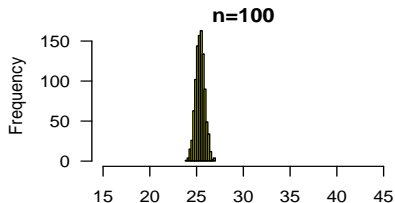
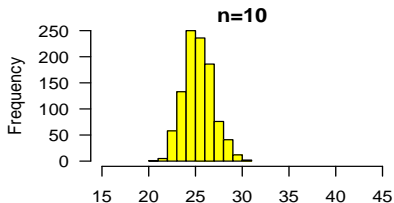
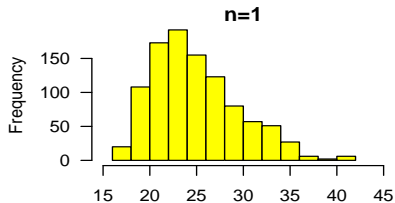
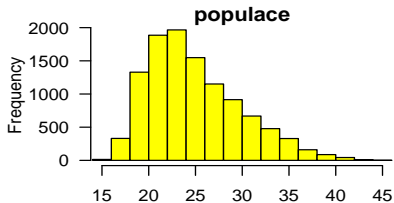
$$\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n) \Rightarrow Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$$

(všimněte si závislosti na n)

příklad: věk matek (umělá situace)

populace - 10 916 matek, opakované výběry rozsahu $n = 1, 10, 100$

je patrná variabilita klesající s rostoucím n

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

příklad: věk matek – shrnutí

- ▶ velká populace dětí (a tedy jejich matek, téměř 11 tisíc)
- ▶ na rozdíl od běžné praxe **známe** populační průměr μ
- ▶ náhodně vybráno 1000 matek (vlastně průměry výběrů rozsahu $n = 1$), nakreslen histogram
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 10$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ 1000 krát náhodně vybráno vždy $n = 100$ matek, vždy spočítán průměr, nakreslen histogram průměrů
- ▶ podle teorie by každý další rozptyl ze 100 průměrů měl být desetkrát menší
- ▶ skutečné rozptyly (odhady z 1000 realizací): 23,5; 2,20; 0,21

centrální limitní věta (CLV, CLT)

[Central Limit Theorem]

- ▶ Necht' $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$ (nemusí pocházet z normálního rozdělení).
Potom **pro velké** n má průměr $\bar{X}$ přibližně rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, součet $X_1 + \dots + X_n$ pak rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ prakticky: **průměr** má pro dost velká n **normální rozdělení** s rozptylem n -krát menším než jednotlivá pozorování, a to bez ohledu na výchozí rozdělení jednotlivých pozorování
- ▶ CLT je často důvodem předpokladu o normálním rozdělení, výsledná hodnota je ovlivněna součtem velkého počtu nahodilých malých vlivů
- ▶ příklad: průměrný věk matek z velkých výběrů má už (téměř) normální rozdělení

centrální limitní věta (CLV, CLT)

[Central Limit Theorem]

- ▶ Necht' $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$ (nemusí pocházet z normálního rozdělení).
Potom **pro velké** n má průměr $\bar{X}$ přibližně rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, součet $X_1 + \dots + X_n$ pak rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ prakticky: **průměr** má pro dost velká n **normální rozdělení** s rozptylem n -krát menším než jednotlivá pozorování, a to bez ohledu na výchozí rozdělení jednotlivých pozorování
- ▶ CLT je často důvodem předpokladu o normálním rozdělení, výsledná hodnota je ovlivněna součtem velkého počtu nahodilých malých vlivů
- ▶ příklad: průměrný věk matek z velkých výběrů má už (téměř) normální rozdělení

centrální limitní věta (CLV, CLT)

[Central Limit Theorem]

- ▶ Necht' $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$ (nemusí pocházet z normálního rozdělení). Potom **pro velké** n má průměr $\bar{X}$ přibližně rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, součet $X_1 + \dots + X_n$ pak rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ prakticky: **průměr** má pro dost velká n **normální rozdělení** s rozptylem n -krát menším než jednotlivá pozorování, a to bez ohledu na výchozí rozdělení jednotlivých pozorování
- ▶ CLT je často důvodem předpokladu o normálním rozdělení, výsledná hodnota je ovlivněna součtem velkého počtu nahodilých malých vlivů
- ▶ příklad: průměrný věk matek z velkých výběrů má už (téměř) normální rozdělení

centrální limitní věta (CLV, CLT)

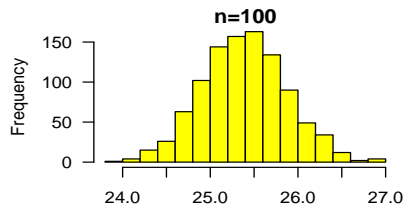
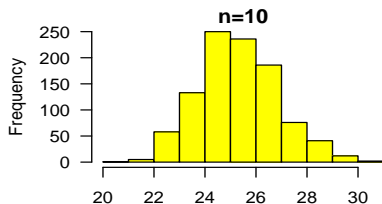
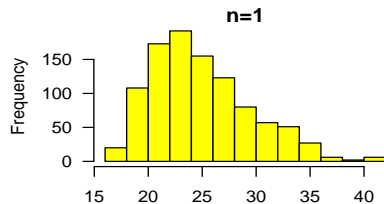
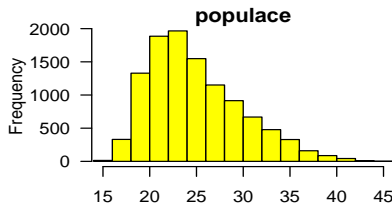
[Central Limit Theorem]

- ▶ Necht' $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$ (nemusí pocházet z normálního rozdělení). Potom **pro velké** n má průměr $\bar{X}$ přibližně rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, součet $X_1 + \dots + X_n$ pak rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ prakticky: **průměr** má pro dost velká n **normální rozdělení** s rozptylem n -krát menším než jednotlivá pozorování, a to bez ohledu na výchozí rozdělení jednotlivých pozorování
- ▶ CLT je často důvodem předpokladu o normálním rozdělení, výsledná hodnota je ovlivněna součtem velikého počtu nahodilých malých vlivů
- ▶ příklad: průměrný věk matek z velkých výběrů má už (téměř) normální rozdělení

příklad: věk matek (nestejná měřítka!)

populace - 10 916 matek, opakované výběry rozsahu $n = 1, 10, 100$

je patrné, že s rostoucím n se histogram blíží histogramu norm. rozdělení

příklad: věk matek

průměrný věk matek v opakovaných výběrech

rozsah výběru n	průměr průměrů	směr. odch. průměrů	šikmost průměrů	špičatost průměrů
1	24,74	4,848	0,682	-0,040
10	25,14	1,482	0,743	-0,199
100	25,40	0,455	0,087	-0,076
populace	$\mu = 25,41$	$\sigma = 4,932$	$\gamma_1 = 0,771$	$\gamma_2 = 0,189$

interval spolehlivosti pro μ (výběr z $N(\mu, \sigma^2)$)

[confidence interval]

- ▶ víme, že $\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n)$, tedy $Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$

$$P(|Z| < 1,96) = P\left(\frac{|\bar{X} - \mu|}{\sigma} \sqrt{n} < 1,96\right) = 0,95$$

- ▶ což je totéž, jako (μ se od $\bar{X}$ liší nejvýše ...)

$$P\left(|\bar{X} - \mu| < 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ tedy (všimněte si zkracování intervalu s rostoucím n)

$$P\left(\bar{X} - 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} < \mu < \bar{X} + 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ dostali jsme 95% **interval spolehlivosti pro parametr μ**

interval spolehlivosti pro μ (výběr z $N(\mu, \sigma^2)$)

[confidence interval]

- ▶ víme, že $\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n)$, tedy $Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$

$$P(|Z| < 1,96) = P\left(\frac{|\bar{X} - \mu|}{\sigma} \sqrt{n} < 1,96\right) = 0,95$$

- ▶ což je totéž, jako (μ se od $\bar{X}$ liší nejvýše ...)

$$P\left(|\bar{X} - \mu| < 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ tedy (všimněte si zkracování intervalu s rostoucím n)

$$P\left(\bar{X} - 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} < \mu < \bar{X} + 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ dostali jsme 95% interval spolehlivosti pro parametr μ

interval spolehlivosti pro μ (výběr z $N(\mu, \sigma^2)$)

[confidence interval]

- ▶ víme, že $\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n)$, tedy $Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$

$$P(|Z| < 1,96) = P\left(\frac{|\bar{X} - \mu|}{\sigma} \sqrt{n} < 1,96\right) = 0,95$$

- ▶ což je totéž, jako (μ se od $\bar{X}$ liší nejvýše ...)

$$P\left(|\bar{X} - \mu| < 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ tedy (všimněte si zkracování intervalu s rostoucím n)

$$P\left(\bar{X} - 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} < \mu < \bar{X} + 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ dostali jsme 95% interval spolehlivosti pro parametr μ

interval spolehlivosti pro μ (výběr z $N(\mu, \sigma^2)$)

[confidence interval]

- ▶ víme, že $\bar{X} \sim N(\mu, \sigma^2/n)$, tedy $Z = \frac{\bar{X} - \mu}{\sigma} \sqrt{n} \sim N(0, 1)$

$$P(|Z| < 1,96) = P\left(\frac{|\bar{X} - \mu|}{\sigma} \sqrt{n} < 1,96\right) = 0,95$$

- ▶ což je totéž, jako (μ se od $\bar{X}$ liší nejvýše ...)

$$P\left(|\bar{X} - \mu| < 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ tedy (všimněte si zkracování intervalu s rostoucím n)

$$P\left(\bar{X} - 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}} < \mu < \bar{X} + 1,96 \frac{\sigma}{\sqrt{n}}\right) = 0,95$$

- ▶ dostali jsme 95% **interval spolehlivosti pro parametr μ**

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé μ (odhadovaný parametr)**
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P\left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ **POZOR** na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé **konstantě μ** , nikoliv o **náhodných veličinách X nebo $\bar{X}$**

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé μ (odhadovaný parametr)**
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P\left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ **POZOR** na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé **konstantě μ** , nikoliv o **náhodných veličinách X nebo $\bar{X}$**

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé** μ (**odhadovaný parametr**)
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P\left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ POZOR na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé **konstantě** μ , nikoliv o **náhodných veličinách** X nebo $\bar{X}$

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé** μ (**odhadovaný parametr**)
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P\left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ POZOR na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé **konstantě** μ , nikoliv o **náhodných veličinách** X nebo $\bar{X}$

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé** μ (**odhadovaný parametr**)
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P \left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) \right) = 1 - \alpha$$

- ▶ POZOR na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé konstantě μ , nikoliv o náhodných veličinách X nebo $\bar{X}$

interpretace intervalu spolehlivosti

- ▶ je to **intervalový** odhad hodnoty μ
- ▶ $\bar{X}$ je **bodový** odhad
- ▶ **základní vlastnost**: 95% interval spolehlivosti **překryje** s pravděpodobností 95 % **neznámé** μ (**odhadovaný parametr**)
- ▶ kdybychom postup prováděli opakovaně, pak asi v 95 % případů interval překryje skutečnou hodnotu μ , ve zbylých asi 5 % zůstane skutečné μ mimo interval spolehlivosti
- ▶ pro obecné α (spolehlivost $1 - \alpha$):

$$P \left(\bar{X} - \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) < \mu < \bar{X} + \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \cdot z(\alpha/2) \right) = 1 - \alpha$$

- ▶ **POZOR** na nesprávné interpretace, vypovídá o neznámé **konstantě** μ , nikoliv o **náhodných veličinách** X nebo $\bar{X}$

interval spolehlivosti při neznámém σ

- ▶ pro X_i s normálním rozdělením je třeba použít kritické hodnoty Studentova t -rozdělení (pozor na **jinak značené** kritické hodnoty Studentova t -rozdělení)

$$P\left(\bar{X} - \frac{S_x}{\sqrt{n}} t_{n-1}(\alpha) < \mu < \bar{X} + \frac{S_x}{\sqrt{n}} t_{n-1}(\alpha)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ jako odhad σ^2 se použije výběrový rozptyl

$$S_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

- ▶ při velkých n ($n \geq 50$) stačí použít $z(\alpha/2)$ místo $t_{n-1}(\alpha)$
- ▶ interval spolehlivosti se počítá i při odhadu jiných parametrů
- ▶ je to interval, který s požadovanou pravděpodobností překryje odhadovaný parametr – **intervalový odhad**

interval spolehlivosti při neznámém σ

- ▶ pro X_i s normálním rozdělením je třeba použít kritické hodnoty Studentova t -rozdělení (pozor na **jinak značené** kritické hodnoty Studentova t -rozdělení)

$$P\left(\bar{X} - \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha) < \mu < \bar{X} + \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ jako odhad σ^2 se použije výběrový rozptyl

$$S_X^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

- ▶ při velkých n ($n \geq 50$) stačí použít $z(\alpha/2)$ místo $t_{n-1}(\alpha)$
- ▶ interval spolehlivosti se počítá i při odhadu jiných parametrů
- ▶ je to interval, který s požadovanou pravděpodobností překryje odhadovaný parametr – **intervalový odhad**

interval spolehlivosti při neznámém σ

- ▶ pro X_i s normálním rozdělením je třeba použít kritické hodnoty Studentova t -rozdělení (pozor na **jinak značené** kritické hodnoty Studentova t -rozdělení)

$$P\left(\bar{X} - \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha) < \mu < \bar{X} + \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ jako odhad σ^2 se použije výběrový rozptyl

$$S_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

- ▶ při velkých n ($n \geq 50$) stačí použít $z(\alpha/2)$ místo $t_{n-1}(\alpha)$
- ▶ interval spolehlivosti se počítá i při odhadu jiných parametrů
- ▶ je to interval, který s požadovanou pravděpodobností překryje odhadovaný parametr – **intervalový odhad**

interval spolehlivosti při neznámém σ

- ▶ pro X_i s normálním rozdělením je třeba použít kritické hodnoty Studentova t -rozdělení (pozor na **jinak značené** kritické hodnoty Studentova t -rozdělení)

$$P\left(\bar{X} - \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha) < \mu < \bar{X} + \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ jako odhad σ^2 se použije výběrový rozptyl

$$S_X^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

- ▶ při velkých n ($n \geq 50$) stačí použít $z(\alpha/2)$ místo $t_{n-1}(\alpha)$
- ▶ interval spolehlivosti se počítá i při odhadu jiných parametrů
- ▶ je to interval, který s požadovanou pravděpodobností překryje odhadovaný parametr – **intervalový odhad**

interval spolehlivosti při neznámém σ

- ▶ pro X_i s normálním rozdělením je třeba použít kritické hodnoty Studentova t -rozdělení (pozor na **jinak značené** kritické hodnoty Studentova t -rozdělení)

$$P\left(\bar{X} - \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha) < \mu < \bar{X} + \frac{S_x}{\sqrt{n}}t_{n-1}(\alpha)\right) = 1 - \alpha$$

- ▶ jako odhad σ^2 se použije výběrový rozptyl

$$S_X^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2$$

- ▶ při velkých n ($n \geq 50$) stačí použít $z(\alpha/2)$ místo $t_{n-1}(\alpha)$
- ▶ interval spolehlivosti se počítá i při odhadu jiných parametrů
- ▶ je to interval, který s požadovanou pravděpodobností překryje odhadovaný parametr – **intervalový odhad**

příklad: věk matek I

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 95% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,9; 26,5)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni))]`

- ▶ 99% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek (bude užší nebo širší?)
- ▶ větší jistota způsobí delší interval spolehlivosti (méně vypovídající tvrzení)

$$\left(25,7 - 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,6; 26,8)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.99)]`

příklad: věk matek I

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 95% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,9; 26,5)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni))]`

- ▶ 99% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek (bude užší nebo širší?)
- ▶ větší jistota způsobí delší interval spolehlivosti (méně vypovídající tvrzení)

$$\left(25,7 - 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,6; 26,8)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.99)]`

příklad: věk matek I

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 95% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,98 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,9; 26,5)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni))]`

- ▶ 99% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek (bude užší nebo širší?)
- ▶ větší jistota způsobí delší interval spolehlivosti (méně vypovídající tvrzení)

$$\left(25,7 - 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 2,63 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (24,6; 26,8)$$

`[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.99)]`

příklad: věk matek II

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 90% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (25,0; 26,4)$$

[`confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.9)`]

- ▶ příklady **nesprávné interpretace** 90% intervalu spolehlivosti:
  - ▶ 90 % žen má věk v intervalu (25,0; 26,4)
např. mezi našimi 99 matkami je jen 12 ve věku 25 a 10 ve věku 26 roků, navíc, s rostoucím n se interval zužuje
  - ▶ výběrový průměr věku matek je s pravděpodobností 90 % v intervalu (25,0; 26,4)
výběrový průměr je uprostřed (tedy uvnitř) intervalu vždy

příklad: věk matek II

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 90% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (25,0; 26,4)$$

[`confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.9)`]

- ▶ příklady **nesprávné interpretace** 90% intervalu spolehlivosti:
  - ▶ 90 % žen má věk v intervalu (25,0; 26,4)
např. mezi našimi 99 matkami je jen 12 ve věku 25 a 10 ve věku 26 roků, navíc, s rostoucím n se interval zužuje
  - ▶ výběrový průměr věku matek je s pravděpodobností 90 % v intervalu (25,0; 26,4)
výběrový průměr je uprostřed (tedy uvnitř) intervalu **vždy**

příklad: věk matek II

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

- ▶ 90% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (25,0; 26,4)$$

[confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.9)]

- ▶ příklady **nesprávné interpretace** 90% intervalu spolehlivosti:
  - ▶ 90 % žen má věk v intervalu (25,0; 26,4)
např. mezi našimi 99 matkami je jen 12 ve věku 25 a 10 ve věku 26 roků, navíc, s rostoucím n se interval zužuje
  - ▶ *výběrový průměr věku matek je s pravděpodobností 90 % v intervalu (25,0; 26,4)*
výběrový průměr je uprostřed (tedy uvnitř) intervalu **vždy**

příklad: věk matek II

normální rozdělení dáno CLT a velkým n

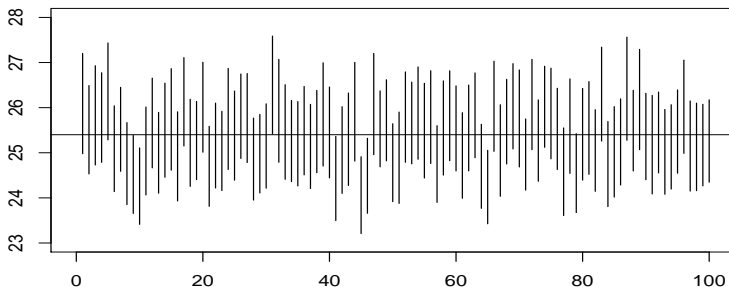
- ▶ 90% interval spolehlivosti pro populační průměr věku *všech* matek na základě výběru 99 matek

$$\left(25,7 - 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}}; 25,7 + 1,66 \cdot \frac{4,1}{\sqrt{99}} \right) = (25,0; 26,4)$$

[`confint(lm(vek.m~1,data=Kojeni),level=0.9)`]

- ▶ příklady **nesprávné interpretace** 90% intervalu spolehlivosti:
  - ▶ 90 % žen má věk v intervalu (25,0; 26,4)
např. mezi našimi 99 matkami je jen 12 ve věku 25 a 10 ve věku 26 roků, navíc, s rostoucím n se interval zužuje
  - ▶ výběrový průměr věku matek je s pravděpodobností 90 % v intervalu (25,0; 26,4)
výběrový průměr je uprostřed (tedy uvnitř) intervalu **vždy**

simulované výběry pro $n = 100$ (věk matek)

znázorněno celkem 100 95% intervalů spolehlivosti pro μ
ve skutečnosti mimořádně víme, že $\mu = 25,4$
v 7 případech je μ nepřekryto

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

centrální limitní věta pro četnosti

- ▶ (CLT obecně:) Nechtě $X_1, X_2, \dots, X_n$ jsou nezávislé náhodné veličiny se stejným rozdělením, se střední hodnotou μ a rozptylem $\sigma^2 > 0$. Potom pro velké n má průměr z nich přibl. rozdělení $N\left(\mu, \frac{\sigma^2}{n}\right)$, jejich součet přibl. rozdělení $N(n\mu, n\sigma^2)$.
- ▶ $Y \sim \text{bi}(n, \pi)$: Y je absolutní četnost výskytu jevu s pstí π v n nezáv. pokusech
- ▶ $Y = \sum_{i=1}^n X_i$ je součet nezávislých náhodných veličin X_i s alternativním rozdělením, $X_i \sim \text{alt}(\pi)$, $\text{var } X_i = \pi(1 - \pi)$
- ▶ podle CLT proto přibližně $Y \sim N(n\pi, n\pi(1 - \pi))$
- ▶ relativní četnost $Y/n = \bar{X}$ je průměr veličin s alternativním rozdělením, označme $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ podle CLT je přibližně $\hat{\pi} \sim N(\pi, \pi(1 - \pi)/n)$
- ▶ $\hat{\pi}$ je **nestranný** odhad π

interval spolehlivosti pro pravděpodobnost π

- ▶ odmocnina z rozptylu odhadu $\hat{\pi}$ je $\sqrt{\frac{\pi(1-\pi)}{n}}$
- ▶ střední chyba relativní četnosti = směrodatná odchylka relativní četnosti
- ▶ pravděpodobnost π neznáme, odhadneme ji pomocí relativní četnosti $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ odtud je $100(1 - \alpha)\%$ přibližný interval spolehlivosti pro π

$$\left(\hat{\pi} - z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}}; \hat{\pi} + z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}} \right)$$

- ▶ existují přesnější (pracnější) postupy
[`prop.test(y,n,correct=FALSE)`]
[`binom.test(y,n)`]

interval spolehlivosti pro pravděpodobnost π

- ▶ odmocnina z rozptylu odhadu $\hat{\pi}$ je $\sqrt{\frac{\pi(1-\pi)}{n}}$
- ▶ střední chyba relativní četnosti = směrodatná odchylka relativní četnosti
- ▶ pravděpodobnost π neznáme, odhadneme ji pomocí relativní četnosti $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ odtud je $100(1 - \alpha)\%$ přibližný interval spolehlivosti pro π

$$\left(\hat{\pi} - z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}}; \hat{\pi} + z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}} \right)$$

- ▶ existují přesnější (pracnější) postupy
[`prop.test(y,n,correct=FALSE)`]
[`binom.test(y,n)`]

interval spolehlivosti pro pravděpodobnost π

- ▶ odmocnina z rozptylu odhadu $\hat{\pi}$ je $\sqrt{\frac{\pi(1-\pi)}{n}}$
- ▶ střední chyba relativní četnosti = směrodatná odchylka relativní četnosti
- ▶ pravděpodobnost π neznáme, odhadneme ji pomocí relativní četnosti $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ odtud je $100(1 - \alpha)\%$ přibližný interval spolehlivosti pro π

$$\left(\hat{\pi} - z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}}; \hat{\pi} + z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}} \right)$$

- ▶ existují přesnější (pracnější) postupy
[prop.test(y,n,correct=FALSE)]
[binom.test(y,n)]

interval spolehlivosti pro pravděpodobnost π

- ▶ odmocnina z rozptylu odhadu $\hat{\pi}$ je $\sqrt{\frac{\pi(1-\pi)}{n}}$
- ▶ střední chyba relativní četnosti = směrodatná odchylka relativní četnosti
- ▶ pravděpodobnost π neznáme, odhadneme ji pomocí relativní četnosti $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ odtud je $100(1 - \alpha)\%$ přibližný interval spolehlivosti pro π

$$\left(\hat{\pi} - z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}}; \hat{\pi} + z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}} \right)$$

- ▶ existují přesnější (pracnější) postupy
`[prop.test(y,n,correct=FALSE)]`
`[binom.test(y,n)]`

interval spolehlivosti pro pravděpodobnost π

- ▶ odmocnina z rozptylu odhadu $\hat{\pi}$ je $\sqrt{\frac{\pi(1-\pi)}{n}}$
- ▶ střední chyba relativní četnosti = směrodatná odchylka relativní četnosti
- ▶ pravděpodobnost π neznáme, odhadneme ji pomocí relativní četnosti $\hat{\pi} = Y/n$
- ▶ odtud je $100(1 - \alpha)\%$ přibližný interval spolehlivosti pro π

$$\left(\hat{\pi} - z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}}; \hat{\pi} + z(\alpha/2) \cdot \sqrt{\frac{\hat{\pi}(1 - \hat{\pi})}{n}} \right)$$

- ▶ existují přesnější (pracnější) postupy
[prop.test(y,n,correct=FALSE)]
[binom.test(y,n)]

příklad: hody s hrací kostkou

- ▶ odhadujeme pravděpodobnost šestky, $\alpha = 0,05$
- ▶ kostka A: $n = 100, y = 17, \hat{\pi}_A = 0,17$

$$\left(0,17 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}}; 0,17 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}} \right) = (0,10; 0,24)$$

- ▶ kostka B: $n = 100, y = 41, \hat{\pi}_B = 0,41$

$$\left(0,41 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}}; 0,41 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}} \right) = (0,31; 0,51)$$

- ▶ důležitý rozdíl: u kostky A patří $1/6 = 0,167$ do 95% intervalu spolehlivosti; u kostky B nikoliv

příklad: hody s hrací kostkou

- ▶ odhadujeme pravděpodobnost šestky, $\alpha = 0,05$
- ▶ kostka A: $n = 100, y = 17, \hat{\pi}_A = 0,17$

$$\left(0,17 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}}; 0,17 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}} \right) = (0,10; 0,24)$$

- ▶ kostka B: $n = 100, y = 41, \hat{\pi}_B = 0,41$

$$\left(0,41 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}}; 0,41 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}} \right) = (0,31; 0,51)$$

- ▶ důležitý rozdíl: u kostky A patří $1/6 = 0,167$ do 95% intervalu spolehlivosti; u kostky B nikoliv

příklad: hody s hrací kostkou

- ▶ odhadujeme pravděpodobnost šestky, $\alpha = 0,05$
- ▶ kostka A: $n = 100, y = 17, \hat{\pi}_A = 0,17$

$$\left(0,17 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}}; 0,17 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}} \right) = (0,10; 0,24)$$

- ▶ kostka B: $n = 100, y = 41, \hat{\pi}_B = 0,41$

$$\left(0,41 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}}; 0,41 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}} \right) = (0,31; 0,51)$$

- ▶ důležitý rozdíl: u kostky A patří $1/6 = 0,167$ do 95% intervalu spolehlivosti; u kostky B nikoliv

příklad: hody s hrací kostkou

- ▶ odhadujeme pravděpodobnost šestky, $\alpha = 0,05$
- ▶ kostka A: $n = 100, y = 17, \hat{\pi}_A = 0,17$

$$\left(0,17 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}}; 0,17 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,17 \cdot 0,83}{100}} \right) = (0,10; 0,24)$$

- ▶ kostka B: $n = 100, y = 41, \hat{\pi}_B = 0,41$

$$\left(0,41 - 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}}; 0,41 + 1,96 \cdot \sqrt{\frac{0,41 \cdot 0,59}{100}} \right) = (0,31; 0,51)$$

- ▶ důležitý rozdíl: u kostky A patří $1/6 = 0,167$ do 95% intervalu spolehlivosti; u kostky B nikoliv